

TARİHTE ve GÜNÜMÜZDE SELEFİLİK

Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı
08-10 Kasım 2013

Topkapı Eresin Hotel, İstanbul

İstanbul 2014

İSLÂM ORTAK PAYDASINI KAYBETMİŞ MÜSLÜMANLARIN AÇMAZI: Şİ'İ-SELEFİ KUTUPLAŞMASI

Hasan ONAT *

Bu tebliğin temel tezi, Müslümanlar arasındaki çatışmaların önlenbilmesinin, akan kanın durdurulabilmesinin özgürlük, birey bilinci ve İslâm ortak paydası ile ilgili bilincin gelişmesine; bilginin gücüne sahip olunmasına ve evrensel ölçekte değer üretilmesine bağlı olduğu kanaatidir. Özgürlük ve İslâm Ortak Paydası bilincini kaybeden Müslümanlar, aynı zamanda yaratıcı yetilerini de yitirdikleri için, yakarak, yıkarak, yok ederek, öldürerek, tüketerek var kalmaya çalışmaktadırlar. Evrensel boyutlu varoluşsal yaratma sürecine katılmayan ve enerjisini salih amele dönüştüremeyenler, zorunlu olarak varoluşsal boşluğa, anlam ve kimlik krizine düşerler; yok etmeyi, öldürmeyi anlamlı kılan bir yanılsama sarmalına mahkûm olurlar. Son iki asırda gittikçe derinleşen, dinden meşruiyet devşiren Müslümanlar arası çatışmaların temelinde, dinin insan hayatına anlam kazandıran kodlarının çözülmesi, dinin şekle indirgenmesi ve ayrılıkçı duruşların dinle temellendirilmesi yatmaktadır. Çıkış yolu bilginin yeniden itibar kazanması, akli etkin kullanmanın ibadet olduğunun hatırlanması, yaratıcı yetilerin etkin kılınarak enerjinin üretime dönüşmesi ve Müslümanların tekrar özne olmayı başarmasıdır.

Diğer taraftan, Müslümanlar arası çatışmalar, geçmişle tarihin, dolayısıyla geçmişle dinin özdeşleştirilmesinden; din alanındaki kurucu bilgilerin Kur'ân'dan değil, gelenekten alınmasından ve İslâm'ın siyasî meseleleri insana bıraktığı gerçeğinin doğru anlaşılmasından beslenmektedir. Kültürümüzdeki "insan"ı adeta görünmez hale getiren hastalıklı algıyı besleyen damarlar, İslâm'ın "insan"a kazandırdığı yüksek insanî değerleri etkisiz hale

---

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, onat@divinity.ankara.edu.tr

getirmiştir. Son iki asırdır yaşanan acı tecrübeler “*insan*”ın bizatihi değer olduğu gerçeğinin anlaşılmasını engellemiştir. Müslümanların yaşadıkları bölgelerin önemli bir kısmının sömürgeleştirilmesi, dinin siyasî ideolojiye indirgenmesini kolaylaştırmış; din dili, siyasetin ayrıştırıcı dilinin etkisinde kalarak birleştirici olma vasfını yitirmiştir. Bu sebepten din, hem her sorunun, hem de her türlü çözüm arayışının odağında yer almaktadır. Dinin sorun kaynağı veya sorun olmaktan çıkartılması bir zorunluluktur ve mümkündür. Bunun için de, İslâm’la ilgili kurucu bilgilerin Kur’ân’dan alınması ve İslâm’ın fitrata uygunluğunun öne çıkması gerekir. Ancak, her sorunun çözümünü dinde aramak da doğru bir yaklaşım değildir. İslâm dini siyasî meseleleri insana bırakmıştır. Mâtürîdî’nin ifadesiyle “*Diyanet ayrı, siyaset ayrıdır.*” Müslümanların farklı siyaset teorileri üretmiş olmaları, Hz. Peygamber’in vefatından sonraki siyasî arayışlar, İslâm’ın siyasî meseleleri insana bıraktığının bir kanıtı olarak alınabilir.

Konunun daha sağlıklı anlaşılabilmesi için, tebliğ hazırlanırken temel teşkil etmesi düşünülen bazı ayetleri hatırlamak faydalı olur diye düşünüyüz:

* “*Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından (eşit bireyler olarak) yarattık; birbirinizle tanışmanız, yardımlaşmanız için milletlere ve kabilelere ayırdık. Fakat şunu da unutmayın: Allah katında en değerliniz, O’na karşı derin bir sorumluluk bilincine sahip olanınızdır.*”¹

* “*Rabbimiz Allah’tır deyip dosdoğru olanlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. İşte cennetlikler bunlardır; yaptıkları güzel işlere karşılık olarak orada sürekli kalacaklardır.*”²

* “*Rabbimiz Allah’tır deyip dosdoğru olanlara gelince; onlara melekler gelir ve şöyle derler: ‘Korkmayın, üzülmeyin; size vadolunan cennetle sevinin’*”³

* “*Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse, şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur.*”⁴

¹ Hucurat 49/13

² Ahkaf 46/13, 14

³ Fussilet 41/30

* “Allah, kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse derin bir sapıklığa sapmış olur.”⁵

* “Dinde ayrılığa düşmeyin.”⁶ “Dinlerini paramparça eden (فَرَقُوا دِينَهُمْ) ve çeşitli zümrelere ayrılanlardan da olmayın ki, o ayrılığa düşen her zümre kendi inancı ve kendi görüşü ile övünüp durmaktadır.”⁷

Kur’ân, İslâm’la ilgili belirleyici tek kaynaktır. Kur’ân’ı anlayan, yorumlayan ve ondan yararlanarak hayatı anlamlandıran, bilim ve değer üreten de insanın ta kendisidir. Vahiy akla destek olsun diye gelmiştir. Ahkaf Suresi’nin 13. ve 14. ayetleri ve Fussilet Suresi’nin 30. ayeti bize İslâm ortak paydası bilincinin üzerine oturacağı zemini sunmaktadır. Müslümanlar İslâm ortak paydası ile ilgili bilinci kaybetmeye başladıkları için din, mevcut koşullarda birleştirici-bütünleştirici olma vasfını yitirmeye başlamıştır. Bu durum, birtakım ayrılıkçı duruşların dinden yararlanarak meşruiyet kazanmalarına sebep olmaktadır. Sorun görünenden daha ciddidir. Selefi-Şi’î kutuplaşmasının yol açtığı çatışma, derinlerde olup biteni, gelecekteki muhtemel gelişmeleri anlamayı kolaylaştırmamakta, tam tersine güçleştirmektedir. İslâm’la, Müslümanların geleceği ile ilgilenenler, İslâm’la ilgili köklü bir anlam kaymasının eşiğinde olduğumuzu görmek durumundadırlar.

Tebliğ’in ikinci tezi, “Selefiyye” kavramının, içeriği ve kullanışı ile ilgili keyfilik sebebiyle, Müslümanların karşı karşıya kaldıkları açmazların fark edilmesini güçleştirdiği, Müslümanların maziye mahkûm olmalarını kolaylaştırdığı hususudur. Gerek İslâm ortak paydası bilincinin, gerekse Müslümanların farklı din anlayışları sebebiyle karşı karşıya kaldıkları çatışmaların vahametinin ve bu durumun beraberinde gelen hamakatın doğru anlaşılabilmesi ve sağlıklı çözümler üretilebilmesinin ilk ve en mühim koşulu doğru bilgidir. Doğru bilgi olmadan hiçbir sorunun kalıcı olarak çözüme kavuşturulması mümkün değildir. Dinin öncelikle bilgi işi olduğunu görmezlikten

⁴ Nisa 4/48

⁵ Nisa 4/116

⁶ Şuara 26/13

⁷ Rum 30/32

gelerek ne çatışmaları önleyebiliriz; ne de iyi Müslüman olabiliriz. Bilginin bir değer olduğuna dikkat çeken Kur'ân, Müslümanların bilmediği şeyin ardından gitmemesini,⁸ her şeyi öğrenip, dinleyip en güzeline uyulmasını, bilgi ve belgeye dayalı olarak düşünülmesini ve hareket edilmesini istemektedir. Günümüz Müslümanlarının en mühim sorunu, din alanındaki bilgi boşluğudur. Din ve gelenek iç içe girmiştir; Kur'ân'ın "ataların dini" adı altında geliştirmeye çalıştığı eleştirinin muhatabının Müslümanlar olduğunu söylemek pek yanlış olmasa gerekir. Geçmişin tarihle ve İslâm'la özdeşleştirilmesi, Müslümanları maziye mahkûm ettiği gibi, İslâm'ın hem doğru anlaşılmasını, hem de onun birleştirici, bütünleştirici boyutunun öne çıkmasını engellemektedir. Geçmişin kutsallaştırılması, "Selefiyye" kavramının içeriğinin istenildiği şekilde doldurulmasını kolaylaştırmakta; İslâm'la hiç bağdaşmayacak algı ve davranışların meşrulaştırılmasına imkân sağlamaktadır. Olay ve olguları ancak doğru bilgi ile anlayabiliriz. Bu bakımdan öncelikle yöntemden söz etmek istiyorum. Daha sonra İslâm ortak paydasını ve Şi'i-Selefi kutuplaşmasını anlatmaya çalışacağım.

Yöntem Hakkında:

Burada bir yöntem tartışmasına girmek istemiyorum. Ancak Selefiyye ile ilgili tartışmaların sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için gerekli olan bilimsel bilginin nitelikleri ve nasıl üretilebileceği sorusu, ister istemez, en azından konu ile doğrudan ilgili bazı hususlara dikkat çekmeyi zorunlu kılmaktadır. Müslümanların tarih algılarındaki çarpıklığı görmeden İslâm Ortak Paydası bilincini, toplumsal değişme ve süreçle ilgili farkındalığı geliştirmeden çatışmanın geçmişteki köklerini anlamak pek mümkün değildir. Tarih konusunda sağlıklı bir bilinç olmadan ne dinleşen geleneği, ne de gelenek haline dönüşen dinin temel işlevini büyük ölçüde yitirdiğini görebiliriz. Bu bakımdan, konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından yöntemle ilgili üç hususu dikkatlerinize arz etmek istiyoruz.

Birincisi; Müslümanların din anlayışının zeminini oluşturan tarih te-lakkileri, tarihin inşa edilmiş bir söylem olduğu hususunu görmezlikten gelecek, tarihle geçmişi aynileştirir. Oysa geçmiş, ilgi alanımıza giren zaman dili-

⁸ İsra 17/36

minde gerçekleşen olayların, yaşananların, üretilenlerin bütünüdür. Geride kalan zaman diliminin ve o zaman diliminde oluşan her şeyin adı geçmiştir. Tarih, her ne kadar zaman zaman geçmişle eş anlamlı olarak kullanılsa da, geçmişten intikal eden bilgi, belge ve bulgulara göre bizim yaptığımız beşerî bir inşadır, bir söylemdir. Geçmiş ile tarih arasındaki farkı anlayabilmek için insan belleğinin işleyiş biçimini örnek alabiliriz. Belleğimiz yaşadığımız süreçte bize ulaşan her türlü veriyi muhafaza eder. Belleğimizde hem dış dünyada mevcut olan varlıkların iz düşümleri, hem bizim ürettiğimiz kelime ve kavramlar, hem de yaşadıklarımızdan edindiğimiz tecrübeler vardır. Belleğimiz, her şeyi, zihnimize mevcut anlam çerçevelerine uygun olarak, yorumlayarak kaydeder. Tarih de aynen böyle oluşur. Geçmişten gelen veriler, en azından bir ya da birkaç süzgeçten geçerek, yorumlanarak yeniden inşa edilerek bize ulaşır. Biz de o verilere uygun olarak geçmişin bir bölümünü yeniden inşa etmeye çalışırız. İşte tarih dediğimiz şey, bu inşa edilmiş olan söylemden ibarettir. Tarihin bütünüyle geçmişle örtüşmesi mümkün değildir. Bir başka ifadeyle tarih, hakikatin bütününe asla temsil edemez. Bu durum, hakikatle hiç ilgisi yoktur anlamına gelmediği gibi, bütünüyle gerçeklikten uzak bir tarih algısı yaratılmasının mümkün olabileceğini de gösterir. Bilimsel zihniyetle, bilimsel yöntemle, adaleti esas alarak yapılan inşa faaliyetleri, geçmişte yaşananlara biraz daha uygun olarak gerçekleştirilebilir.

İnsan aklı nasıl bellekteki verilerden bağımsız iş göremez ise, toplumlar da bellek gibi olan tarihten bağımsız hiçbir iş yapamaz. Bir başka ifadeyle geçmişle ilgili bilgimiz ve algımız, hem bugünümüzün, hem de yarınımızın belirlenmesinde başat rol oynar. Şimdi konumuzla ilgili bir kaç soru sorabiliriz: Müslümanlar geçmişle tarih arasındaki farkın ne kadar farkındadırlar? Acaba Müslümanlar İslâm'ın erken dönemi ile ilgili bugüne ulaşan bilgi, belge ve bulguların, inşa süreçlerinden geçerek bugüne ulaştığını biliyorlar mı? Müslümanların İslâm'ın erken dönemi ile ilgili algıları, geçmişle, yani o dönemin gerçekliği ile ne kadar örtüşmektedir? Tarihin üzerine inşa edildiği temel bilgiler hakikatle büyük ölçüde örtüşmediği takdirde, ister istemez birbirinden farklı tarih inşaları ortaya çıkmaz mı? Evet, İslâm'ın erken dönemi ile ilgili en azından üç farklı tarihinin mevcut olduğunu hemen söyleyebiliriz. Bunlar "Haricî", "Şiî" ve "Sünnî" tarih algılarıdır. Haricîler,

Hız. Ebû Bekir ve Ömer dönemlerini idealize ederler. Hız. Osman'ı ilk altı yıldan sonra, Hız. Ali'yi de Tahkim'den sonra tekfir ederler. Şi'a, hilafetin / imametini Hız. Ali'nin hakkı olduğuna inandığı için, Hız. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı Ali'nin hakkını gasp edenler olarak görür; Hız. Ali ve Oniki İmam dönemlerini kutsar. Ehl-i Sünnet ise, Hız. Peygamber'in yaşadığı zaman dilimi ile birlikte Hulefa-i Raşidin adı altında dört halife dönemini, İslâm'ın en ideal zaman dilimi olarak görür; hilafet sıralamasını aynı zamanda fazilet sıralaması olarak kabul eder. İslâm'ın insanla buluştuğu, İslâmî değerlerin hayata taşındığı bir zaman dilimi ile ilgili olarak birbirinden büyük ölçüde farklı olan tarih algıları Müslümanların birlik-beraberlik içinde olmalarını, "İslâm Ortak Paydası" bilincini geliştirmelerini mümkün kılabilir mi? Müslümanların farklı mezheplere ayrılmasının da, mezhep çatışmalarının da temelinde yatan unsurlardan birisinin tarihin inşa edilmiş olduğunu görememek ve her grubun kendi inşa ettiği tarihle birlikte İslâm'ı kendi tekeline almak olduğunu söylemek, herhalde yanlış değildir. Şi'î- Selefi kutuplaşmasının da muhtemel bir Şi'î-Sünnî mezhep çatışmasının da önlenmesi; Müslümanların kendi aralarında barışı tesis ederek, yüksek güven kültürü yaratabilmesi, keyfi tarih inşalarından kurtularak, gerçeklerle örtüşen bir tarih inşa etmekle mümkün olabilir.

İkincisi; Müslüman tarih telakkisinde sosyal değişme ve süreç algısı sağlıklı değildir. Geçmiş ile tarih arasındaki farkla ilgili farkındalık gelişmeyince, geçmiş kutsallık zırhı ile ve olduğu gibi korunarak geleceğe taşınmak istenir. Oysa geçmiş, adı üstünde geride kalmıştır; ancak bazı hususlar geleceğe sızabilir; geçmişin bütünüyle anlaşılması da, geleceğe taşınması da mümkün değildir. İnsanlığın akışını bir nehir gibi düşünürsek; bir saniye önce akan su ile bir saniye sonra akan suyun aynı su olmaması gibi, toplumsal hayat da, hiçbir zaman aynı şekilde seyretmez; değişerek, dönüşerek, farklılaşarak devam eder... Aslında varoluş, süreklilik arz eder; daima geleceğe doğru akar. Bu bağlamda tıpkı insan belleği gibi, tarih de sürekli yeniden inşa edilir. Hiçbir mezhep, ilk teşekkül ettiği haliyle daha sonraki zamanlara ulaşmaz. Hiçbir mezhep, birden bire oluşmaz. Mezheplerle ilgili hiçbir algı biçimi de, değişmeden, dönüşmeden daha sonraki nesillere ulaşmaz. Müslümanlardaki yaygın erken dönem algısı, sosyal değişme ve süreç gerçeğinden bağımsız olarak inşa edildiği için, geçmişle ilgili verilerle İslâm dini ara-

sındaki farklar göz ardı edilmektedir. Bir başka ifadeyle Şiî, Sünnî, Haricî tarih algıları, aynı zamanda İslâm algılarıdır; her mezhep sadece kendi algısını Sâhîh İslâm olarak görmekte, kendisinin “*Fırka-yı Naciye*” (kurtuluşa eren fırka) olduğuna inanmaktadır. Müslümanların en mühim açmazlarından birisinin, her topluluğun, her cemaatin, her tarikatın, her mezhebin kendisini İslâm’la özdeşleştirmesi olduğu söylenebilir. Müslümanların tekfir mekanizmasını kolayca işletebilmesinin de, kolayca çatışmaya sürüklenmesinin de bu algı biçimi ile irtibatlı olduğu açıkça görülmektedir.

Sosyal değişme ve süreç algısı ile ilgili sorun, Hz. Peygamber’in vefatından sonra ortaya çıkan dini nitelikli oluşumların beşerî oluşumlar olduğunun görülmesini de engellemektedir. Hz. Peygamber’in sağlığında herhangi bir mezhep, cemaat, tarikat yoktur; Kur’ân, Müslümanları “Hepiniz birden Allah’ın ipine sınımsız sarılın, ayrılmayın...” diyerek, birlik-beraberliğe davet eder; ayrılıkçı duruşları eleştirir. Hz. Muhammed ile birlikte vahiy kapısı kapanmış ise, Kur’ân’ın dışındaki herhangi bir bilgiye vahiy muamelesi yapmak, Kur’ân’a aykırı olur. Hatta Kur’ân’a rağmen Hz. Muhammed’in beşerî yönünün göz ardı edilerek serapa mucize bir peygamber tasavvurunun inşa edilmesinin de bu çarpık algı biçiminin bir yan ürünü olduğu söylenebilir. Hz. Peygamber’in söz ve fiillerinin vahiy ürünü olduğu anlayışı, daha sonraki insanların görüş ve düşüncelerinin “*Selefi Salihin*” adı altında yüceltilmesi, hatta din gibi algılanması bu anlayışla ilgili birtakım tezahürler olarak değerlendirilebilir. Selefi zihniyetin Sahabe algısı da, İslâm’ın ilk üç asırdaki anlaşılma ve yaşanma biçimini İslâm’la özdeşleştirmesi de, İslâm’ın fitratla uyumunu zedelediği gibi, onun evrenselliğinin öne çıkmasını zorlaştırmaktadır.

Üçüncüsü; Müslümanların geçmişle ve tarihle ilgili algılarında, fikir-hadise, zaman-mekân irtibatına çok fazla özen gösterilmemektedir; anakronizm, zaman, mekân, fikir ve kavram kayması had safhadadır. Her şeyden önce, her mezhep, cemaat, tarikat kendisinin Sâhîh İslâm anlayışına sahip olduğunu göstermek için, kendisini Hz. Peygamber dönemi ile irtibatlandırmaya çalışır. Herhangi bir mezhebi yermek isteyenlerin Hz. Peygamber’e hadis söyletmeye çalışmaları da bu doğrultuda anlaşılabilir. Oysa hiçbir fikir boşlukta doğmaz. Her mezhebin, hatta her zihniyetin oluştuğu

bir yer ve bir zaman dilimi vardır. Her oluşumun, oluşum sürecine etki eden ve daha sonra düşünce sisteminin omurgasını oluşturan temel kavramları, ana düşünceleri mevcuttur. Herhangi bir zihniyetten ve mezhebi oluşumdan söz edebilmek için, o oluşumun fikirlerinin hangi zaman diliminde toplumda yer tuttuğunu, nasıl bir süreçte teşekkül ettiğini, hangi kavramlarla kendisini ortaya koyduğunu tespit etmemiz gerekmektedir. Müslümanların yaygın tarih algısında, önceki kavram ve fikirlerin, daha sonraki olaylarla ve oluşumlarla kolaylıkla irtibatlandırıldığı ile ilgili pek çok örnek bulmak mümkündür. Bunun tersi de görülmektedir; daha sonra oluşan fikir ve kavramlar, daha önceki birtakım olaylarla hemen irtibatlandırılabilir. Bu söylediğimiz hususlarla ilgili en çarpıcı örnek Selefilik'tir. Selefikten söz eden herkes, kendi amacına göre bir perspektiften, kendine özgü bir tarih algısıyla hareket etmektedir. Burada göz ardı edilen gerçeklik, her mezhep, her zihniyet teşekkül ettikten, fikirleri toplumda yer tutmaya başladıktan sonra, hem geçmişe doğru kök salar, hem de geleceğe doğru filiz verir. Bir başka ifadeyle, her mezhep, her zihniyet, kendisi ile birlikte kendi tarihini ve geleceğini inşa eder. Bu doğrultuda tarihin geriye doğru işletildiğini, tarihle birlikte geçmişle ilgili algının da yeniden kurgulandığını unutmamakta fayda vardır.

Bu konudaki anlatmaya çalıştığımız hususların daha iyi anlaşılabilmesi için, bir palamut metaforundan yararlanabiliriz. Meşe ağacından düşen bir palamut toprakla buluştuğunda, gerekli oranda nem ve sıcaklık varsa, hemen kabuğunu çatlatır; aşağıya doğru kök, yukarıya doğru filiz sürmeye başlar. Bu gerçeği bilmez isek, kocaman meşe ağacının, başlangıçta küçücük bir palamut olduğunu, daha sonra dallanıp budaklanarak binlerce palamut verdiğini asla anlayamayız. İşte bütün mezhepler ve zihniyetler böyledir; hem mazinin derinliklerine doğru kök salarlar, hem de geleceğe doğru değişerek, dönüşerek yürür, dal, budak salarlar... Bu doğrultuda hemen şu soruyu sormak durumundayız: Selefiyye bir mezhep midir? Selefiyye dediğimiz oluşum nerede, hangi zaman diliminde, hangi fikirler etrafında ortaya çıktı? Kendisini geçmişle nasıl irtibatlandırdı? Bugüne nasıl evrilerek, değişerek, dönüşerek ulaştı? Önce "*İslâm Ortak Paydası*"ndan söz edelim, daha sonra da bu soruların cevabını bulmaya çalışalım.

İslâm Ortak Paydası:

İslâm ortak paydası, herhangi bir kimsenin kendisini Müslüman hissetmesini sağlayacak, İslâm'ın olmazsa olmazı olan çekirdek unsurlardır. En temelde hiç kuşkusuz, bütün peygamberlerin çağrısının özünü oluşturan Tevhid vardır. Bunun iki destek unsuru ahiret ve nübüvvet inancıdır. Bunlar, Kur'ân'da açıkça iman esasları olarak zikredilmiştir. Bir kimse, kim olursa olsun, hangi mezhebe, cemata, tarikata mensup bulunursa bulunsun, eğer bu temel esaslara inanıyorsa, Müslümandır ve İslâm dairesi içindedir. Daha açık bir şekilde ifade edecek olursak, İslâm ortak paydası iman noktasında Tevhid, davranış noktasında da “*dosdoğru olmak*”tır. Nitekim daha önce dikkat çektiğimiz din tanımının temel unsurlarını belirleyen Ahkaf Suresi'nin 13. ayeti de bu gerçeği dile getirmektedir. Bir örnek üzerinde düşünmeye devam edersek, bu hususu daha kolay anlayabiliriz. Hz. Muhammed'i öldürmeye giden putperest Ömer'i düşünelim. Yolda onun bu öfkeli halini gören bir kimse, ona, nereye gittiğini sorunca, hiç çekinmeden “*Muhammed'i öldürmeye*” cevabını verir. Olayın vahametini kavrayan o zat, muhtemelen Hz. Muhammed'i haberdar edebilmek için zaman kazanmak gayesiyle, ona, eniştesinin ve kız kardeşinin de Müslüman olduğunu, önce onlarla uğraşması gerektiğini söyler. Öfkeyle kız kardeşinin evine yönelen Ömer, orada Kur'ân gerçeğiyle karşılaşır ve kendisini Muhammed'e götürmelerini söyler. Hz. Muhammed'in yanına putperest olarak giren Ömer, Müslüman olarak oradan ayrılır. Bu esnada Tevhid merkezli imanın dışında herhangi bir şeyin değiştiğini söylemek mümkün müdür? Açıkça görülebileceği gibi, olay çok da karmaşık değildir.

“*İslâm Ortak Paydası*” bilincini yeniden inşa edebilmek için gerekli olan bazı kurucu ilkelerden bazılarını şöyle maddeleştirebiliriz:

* Kur'ân, Hz. Muhammed'e Allah katından gelmiştir; Allah kelâmıdır. İslâm açısından belirleyici tek kaynak Kur'ân'dır; Hz. Muhammed de Kur'ân'la mukayyettir. Kur'ân'ın dışında hiçbir bilgiye vahiy muamelesi yapılamaz.

* Hz. Muhammed vahiy alan bir beşerdir ve “*en güzel örnek*”tir. Kendisine gelen vahiy, geldiği şekliyle vahiy kâtiplerine yazdırmıştır. Hz. Mu-

hammed gaybı bilmez. O'ndan nakledilen bütün hadisler beşerî bilgi kategorisinde yer alır.

* Allah'ın affetmeyeceği tek günah Allah'a eş koşmaktır.

* Hz. Muhammed'in vefatından sonra ortaya çıkan dini nitelikli bütün oluşumlar beşeridir.

* Müslüman bilgiye açık olur, her sözü dinler, anlar ve en güzeline uyar.

* İslâm'da akla aykırı olan hiçbir şey yoktur; akıl ve vahiy birbirini tamamlar.

* İslâm'da iman, sorumluluk bireyseldir; cennete de hak eden gider.

Bu ilkelerin sayısını artırmak elbette mümkündür. Daha önce de ifade etmeye çalıştığımız gibi Allah akla destek olsun diye vahiy göndermiştir. İslâm insanların insanca yaşayabilmeleri için gerekli olan temel ilkeleri insanlara kazandırmış, anlamlı bir hayatın yolunu, yordamını göstermiştir. Ne var ki, günümüz Müslümanı, en başta "*İslâm Ortak Paydası*" ile ilgili bilincini kaybetmiştir. Her grup, sadece kendisini Müslüman saymakta, kurtuluşa eren fırka olarak cenneti garantilediğini düşünmekte, daha da ötesi, diğer Müslümanlar girmesin diye, kapıyı da içeriden kilitlemektedir.

Müslümanların farklı gruplara, mezhep, cemaat ve tarikatlara mensup olmaları, hatta bu tür oluşumların ortaya çıkması, esas itibariyle kötü bir şey değildir; doğrudan insanın sosyal bir varlık olmasıyla ve İslâm'ın düşünceye / akla tanıdığı geniş özgürlük alanı ile ilgilidir. Şayet tekfir hastalığı ortaya çıkmasaydı, grup, cemaat, mezhep taassubu "*İslâm Ortak Paydası*"nı gölgelemeseydi, bunların bir tür zenginlik olduğunu söyleyebilirdik. Toplu halde yaşayan insanlar, insanın fitratı gereği örgütlenirler. Söz konusu yapılar, temelde beşerî oluşumlar olarak, iyilik yolunda yarışmanın, sinerji yaratmanın bir aracı olabilir. Ne var ki, "*İslâm Ortak Paydası*" bilinci buharlaşınca, önce beşerî boyut unutulmakta, daha sonra da her topluluk kendini dinin yerine ikame etmeye başlamakta, dini kendi tekeline almaktadır.

Müslümanların farklı gruplara ayrılmaları yeni bir olay değildir. İlk ortaya çıkan mezhep Sıffin Savaşı sonrası Harura'da toplananların oluştur-

duğu Haricîliktir. Birinci asrın sonlarına doğru Mürcie, Şi'a ve Mu'tezile'nin öncü fikirleri teşekkül etmeye başlar. Geçmişte, 73 değil, 773'ten de fazla fırkanın ortaya çıktığı görülebilir. Zaman zaman iktidarlarla bu fırkalar arasında, bazen, fırkaların kendi aralarında çatışmalar olmuştur. Bütün olup bitenlere, acı tecrübelere rağmen, ana Müslüman kitle hiçbir zaman özgürlüğünü kaybetmemiş, hatta etkisi hala hissedilen 18. asrın başlarına kadar varlığı bilinen muhteşem bir medeniyet yaratmayı başarmışlardır. Bugün gelinen noktada, Müslümanlar özgürlüklerini, özgürlükle ilgili bilinçlerini kaybetmişler; özne olma vasfını yitirmişlerdir. Böylesi olumsuz koşullarda, yaygın din anlayışı da, maalesef, olumsuzlukları derinleştirmekte, Müslümanları maziye mahkûm etmektedir. Bu sebepten "*İslâm Ortak Paydası*" bilinci, özgürlük üzerinden yeniden inşa edilebilirse, Müslümanları mazinin derinliklerine doğru çeken açmazlardan, tekfir illetinden kurtulma imkânı olabilir.

"*İslâm Ortak Paydası*" bilincinin kaybolmasına yol açan pek çok sebep vardır. Bunların başında, her mezhebin, her cemaatin kendisini "*Fırkayı Naciye*" olarak görmesi ve geleneği dinleştirmesi gelmektedir. Herkesin bildiği, ya da bildiğini zannettiği meşhur "*dört hak mezhep*" meselesi üzerinden düşünmeye devam edelim. Bu "*hak*" mezhepler Hanefilik, Malikîlik, Hanbelîlik ve Şâfi'îliktir. Herhangi bir mezhep, ya mezheplerle ilgili olarak kullanılan "*hak*" sıfatı, onları doğal olarak "*batıl*" yani İslâm dışı addedilen mezheplerden ayırmış olmaktadır. Her şeyden önce, herhangi bir mezhebin "*hak*" ya da "*batıl*", "*sahih*" ya da "*sahih olmayan*" gibi nitelendirilmesi, İslâm'ın imanının ve sorumluluğunun bireysel olduğu kurucu ilkelerine aykırıdır. Herhangi bir mezhebe mensup olmak, o mezhep "*hak*" ise, bireyin imanının, düşünce ve davranışlarının da "*hak*" olduğunu ifade etmez. Mezhebe aidiyet, daha çok gelenek içinde, kendiliğinden oluşmaktadır. Bunun tersi de doğrudur, "*batıl*" denilen bir mezhebin içinden gelip de, "*hak*" inanç, düşünce ve davranışlara sahip olmanın mümkün olmayacağını hiç kimse iddia edemez.

Diğer taraftan, "*dört hak mezhep*" anlayışı, ister istemez İslâm'ın bu dört mezhebe indirgenmesi gibi bir anlayış doğurmaktadır. Ebû Hanife'nin 150 / 767'de vefat ettiğini, en erken teşekkül etmiş mezhep olan Hanefiliğin onun vefatından çok sonra ortaya çıktığını düşünecek olursak, "*dört hak mezhep*" ifadesinin dinî değil, siyasî bir ifade olduğunu kolaylıkla anlayabili-

riz. Burada çöküş sürecine giren iktidarların, muhalifleri ötekileştirerek, kendisini destekleyenlerin saflarını sıklaştırma gibi bir siyaset güttüklerini düşünmek pek yanlış olmasa gerektir. Geçmişte de, bugün de kendisini bu dört mezhebe mensup olarak görmeyen pek çok kimse vardır; biz onlara Müslüman gözüyle bakamayacak mıyız? Herhangi bir mezhebin “hak” ya da “batıl” olduğunu belirleme hakkı kime ait? Bugün Müslümanların yaklaşık % 10-12’sini teşkil eden Şi’iler, Tevhid, ahiret ve nübüvvetine inanmalarına rağmen Müslüman sayılmayacak mı?

Bir kimsenin Müslüman olması için herhangi bir mezhebe, cemaate, tarikata bağlı olması gerekmez. Esas olan insanın kendi hür iradesi ile İslâm’ın temel iman esaslarına inanmış olmasıdır. İslâm açısından iman bireyseldir; dileyen inanır, dileyen inkâr eder. “Dinde zorlama yoktur” hükmü, hem insanların Müslüman olması için zorlanamayacağına, hem de namaz, oruç gibi ibadetler konusunda baskı altında bırakılmayacağına açıklık kazandırmaktadır. İbadetleri yerine getirmeyenlerle ilgili Kur’ân’da herhangi bir dünyevi müeyyide yoktur. İslâm açısından sorumluluk da bireyseldir; hiç kimse bir başkasının günahını çekmez. İslâm açısından cennete ancak hak eden gider; insan için çalıştığı için, hak ettiğinin karşılığı vardır. Cennete toplu rezervasyon mümkün değildir. Selefî zihniyet, hem İslâm’ın ideal tatbikatını maziye demirleyerek geleneği dinleştirdiği için, hem de aklı devre dışı bıraktığından dolayı, İslâm’ın evrensel ölçekte doğru anlaşılmasını ve İslâm ortak paydası bilincinin gelişmesini engellemektedir. Aslında Selefiyye meselesi, zannedildiğinden çok daha karmaşık bir meseledir...

Selefiyye, Kökleri ve Dalları:

Selefiyye ile ilgili olarak gerek kavram ve kavramın irtibatlı olduğu zaman dilimi, gerekse içerik konusunda ciddi bir belirsizlik ve karmaşıklık olduğu kolayca görülebilmektedir. Bunun en başta gelen sebeplerinden birisi, Selefiyye’nin öncelikle bir zihniyet olduğunun çoğu zaman göz ardı edilmiş olmasıdır. Selefiyye hiçbir zaman bir mezhep hüviyeti kazanamamıştır. Bu tespitimizin en açık kanıtı, bugün kendilerinin Selefî olduğunu söyleyen el-Kaide gibi örgütlerdir. Bu tür modern yapılanmalarda, “hilafet” ve “İslâm devleti” gibi ideolojik hedefler ön planda olmakta; şiddet amaca ulaşmak için

bir araç olarak kullanılmaktadır. Selefiyye'nin çekirdeğini, özellikle çöküş sürecine giren toplumlarda belirgin hale gelen, geçmişe yönelik özlem oluşturur. Buna bir tür yaşlılık psikolojisi demek de mümkündür; çünkü insanın yaratıcı yetileri dumura uğramaya başlayınca, yaratıcılığın yüksek olduğu evreleri hatırlayarak hayata tutunmaya çalışır. Selefi zihniyetin benzerlerini hem İslâm toplumlarının geçmişinde, hem de farklı dinlere mensup toplumlarda görmek mümkündür. Her mezhebin kendine özgü bir zihniyeti vardır; ancak her zihniyet mezhep değildir.

Herhangi bir toplumsal oluşumun mezhep olabilmesi için, özgün fikirleri olması ve bunların toplumda makes bulması gerekir. Bu sebepten biz mezhepleri, “din anlayışındaki farklılaşmaların kurumsallaşması sonucu ortaya çıkan beşerî oluşumlar”⁹ şeklinde tanımlamaya çalıştık. Her mezhep, kendine has bir zihniyet inşa eder. Bazen de herhangi bir mezhebe ait olmaksızın, sosyal hayatın akışı içinde, kendiliğinden oluşan zihniyetler ortaya çıkar. Bu tür zihniyet oluşumuna, daha çok kontrol edilmesi pek mümkün olmayan eğilimler ve arayışlar yol açar. Zamanla, esas itibarıyla mezhep çerçevesine sahip olmayan zihniyetler, bazı kimseler tarafından mezhep gibi algılanabilmektedir. Ele avuca sığmayan, tanımlanması çok kolay olmayan zihniyetler, olumlu ve olumsuz yönde kullanılmaya müsait olurlar. Bu söylediklerimize en uygun örnek mistik eğilimlerden beslenen Batini zihniyettir. Hemen her mezhebin içinde batini eğilimli kimselere rastlayabileceğimiz gibi, bu zihniyetin hiç tahmin edilemeyecek kılıklar ve kavramlar içinde, umulmayacak yerlerde ortaya çıktığına da şahit olunabilir. Bazı batini fikirler Karmatilikte ortaya çıkınca sapkın addedilir, Sünnî Tasavvuf geleneğinde mevcut ise, onun İslâm'a uygun olduğu ile ilgili deliller bile üretilebilir. Bazı zihniyetler de, farklı zamanlarda, farklı mekânlarda, farklı kimliklerin içinde varlığını sürdürürken, uygun temsilciler bulunduğu zaman, toplumda makes bularak, tarihteki yerini alabilir. İşte Selefilik böyle bir oluşumdur; 19. asrın sonlarında, farklı bölgelerde, farklı temsilcilerle yeni bir “*Selef*” ve “*Selefi Salihin*” vurgusu ortaya çıkmıştır. Bu vurgu, ıslah arayışlarının oluşturduğu bir zeminde; bir yandan sömürgecilere karşı duruşu, diğer yandan Osmanlı

⁹ Hasan Onat, “Mezhep Kavramı ve Mezheplerin Doğuş Sebepleri”, Oş İlahiyat Fakültesi Dergisi, Oş, 2005

karşıtlığını ve Arap milliyetçiliğini, öte yandan da geçmişe sarılarak var kalabilme çabalarını içinde barındıran farklı eğilim ve arayışların ifadesi olarak ortaya çıkıyordu. Bu sebepten, Selefiyyeyi tarihin derinliklerine taşımak da, Vehhâbilikle özdeşleştirmek de, Muhammed Abduh'ın çabalarıyla irtibatlandırmak da çok zor olmamaktadır.

Selefiyye kavramının kullanılmaya başlamasından önce, daha sonra bu kavramla irtibatlandırılacak olan zihniyetin farklı tezahürleri, en azından Ahmed b. Hanbel ve İbn Teymiyye'de, hem de "Selefi Salihin" ifadesiyle birlikte mevcuttur. Belki de bu yüzden Selefiyyeye tarih inşa ederken "Mutekaddimun, Müteahhirun Selefiyye" veya "İcma" ve "Tafsil" dönemi gibi ayrımlar, pek sorgulanmamıştır.¹⁰ Ahmed b. Hanbel Mutekaddimun Selefiyye'den, İbn Teymiyye ise Müteahhirun Selefiyye'den sayılmaktadır.¹¹ Bu doğrultuda, inşa edilen tarihsel akışa uygun düşünüldüğünde, Vehhâbilik başlangıcından itibaren Selefiyye ile birlikte, hatta Selefiyyenin ta kendisi olarak algılanması da kolaylaşmış olmaktadır. Oysa Vehhâbiler kendilerini Muvahhid olarak isimlendirirler ve Vehhâbi isminden hiç hoşlanmazlar. Vehhâbilik Selefilikle irtibatlandırılması, biraz da Reşit Rıza'nın çabaları sonucu, 20. asrın başlarında gerçekleşmiş ve Vehhâbiler kendilerini Selefiyyeye eklemekle kalmamışlar, onun temsilciliğini de üstlenmek istemişlerdir. Nitekim bugün pek çok kimse Vehhâbilik ve Selefilik aynı şey olduğunu düşünmektedir. Selefiyyeyi, Cemaleddin Afgani ve Abduh çizgisindeki tecdid ve ıslah arayışları ile özdeşleştirmenin de doğru olmadığını söyleyebiliriz. Selefiyye konusunda, doğru bilgiye sahip olabilmek ve sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için sorulması gereken ilk soru şudur: Selefiyye, bir topluluğu ifade etmek üzere, ıstılah olarak ne zaman, nerede, kimler tarafından, kimler için kullanılmıştır; kavramın çekirdek bilgileri nelerdir? Nasıl bir istihale geçirerek günümüze ulaşmıştır?

Daha önce de dikkat çekmeye çalıştığımız gibi Osmanlı Devleti'nin içine sürüklendiği çöküş süreci, İslâm dünyasının çok farklı yörelerinde, birbirinden farklı olsa da, temelde kötü gidişi durdurmayı amaçlayan, "ıslahat arayışları" diyebileceğimiz çeşitli eğilimlerin, ciddi arayışların ortaya

¹⁰ Zeki İşcan, Selefilik, İst. 2006, s. 31

¹¹ İzmirli İsmail Hakkı, Yeni İlmî Kelam, C. I, s. 105

çıkmasına yol açmıştır. David Dean Commins'e göre, Şam'da Seleflerin belirgin bir grup olarak ortaya çıkışlarının tarihi 1896'dır. "*Müctehitler Hadisesi*" olarak bilinen, Ahmet Cezayirî, Cemaleddin Kasımî ve Abdurrezzak Bitar'ın başını çektiği, toplanarak kendi aralarında dini tartışmalar yapan grup (müctehitler grubu), devlete karşı komplo kurmakla suçlanarak yargılanır. Sonunda herkes berat eder. Commins bu olayı Seleflerin ilk ortaya çıkışı olarak görür.¹² Cemaleddin Kasımî'nin bu olaydan sonra kaleme aldığı ifade edilen bir şiirinde, kendisinin "*Selefi*" olduğu şöyle ifade edilmektedir: "İnsanlara sorarsan / Benim yolum Cemalîlik; / Güya akıl danışana / Böyle dermişim! / Yo, yo! Gerçek şu ki / Selefiyim ben! / Mezhebim Allah'ın kitabıdır vallahi, / Yüce Rabbimin Kitabı! / Bir de hadislerden mevzu olmayanlar, / Yani uydurulmamış hadisler! / Ben insan sözüne değil, / Hakikate kulak asarım açıkçası! / Ve bence taklît cehalettir, / Her yerde, her zaman / Körlüktür vesselam."¹³

Commins'se göre; "Osmanlı Suriyesi'nde gördüğümüz çağdaş İslâmî ıslahat hareketi, diğer Arap diyarlarında bağlıları olan ve "*Selefiyye*" adı verilen daha geniş bir hareketin bir kısmı idi. Bu hareketin savunucuları takva sahibi ataların (el-Selefi salih, önceki Salihler) hal ve hareketlerine dönüş istiyorlardı, o yüzden hareket "*Selefiyye*", taraftarları da "*Selefi*" adını almışlardır."¹⁴ Commins'in bu çalışması, 19. asrın Suriye'sindeki ıslahat arayışlarını, konu ile ilgili birinci el kaynaklara giderek ortaya koymuştur. Ancak "*Selefiyye*" adının içeriği ve bu isimle çağrılanların diğer ıslahatçılardan farklı oldukları hususlar konusunda sarahat olduğu pek söylenemez. Özellikle "*Selefiyye*"nin tarih sahnesine çıkışı ile ilgili somut verilere ihtiyaç vardır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla "*Selefilik*"in, ıslahat arayışlarından farklı olarak, hem zihniyet, hem de o zihniyete sahip kimselerin oluşturduğu bir topluluk olarak tarih sahnesinde yer bulmaları, 19. asrın sonları ve 20. asrın başlarıdır. Böyle düşünme imkânı sağlayan somut verilerden bazılarını şöyle

¹² David Dean Commins, Osmanlı Suriyesi'nde Islahat Hareketleri, çev. S. Ayaz, İst. 1993, s. 99 vd.

¹³ Commins, age., s. 11

¹⁴ Commins, age., s. 11

sıralayabiliriz: Commins'in dikkat çektiği Şam'daki tezahürleri farklı da olsa ıslahat arayışları esnasında "Selefiyye" adının kullanılmış olması, o zaman diliminde bir zihniyet olarak Selefiyye'nin ilk işaretleri olarak alınabilir.

1. Kahire'de 1909 yılında "Mektebetu's-Selefiyye" isimli bir kitabevi kurulmuştur. Hasan el-Benna'nın gençliğinde sık uğradığı yerlerden birisi olan (Hatıralar) bu kitabevi, Selefilik açısından sembolik bir değer taşır.

2. Reşit Rıza'nın çıkartmış olduğu *Menar* dergisinin şiarından birisi "Selefiyye"dir. Vehhâbiliğin Selefliğe eklenmesini kolaylaştıran kilit ismin de Reşit Rıza olduğu söylenebilir.¹⁵

Selefilik, değişerek, dönüşerek günümüze ulaşmıştır. Bu konuda SETA için bir araştırma raporu hazırlayan Ramazan Yıldırım şu tespitleri yapmıştır:

"Arap dünyasında kendisini "Selefi" olarak tanımlayan hareketlerin ortaya çıkışı yaklaşık olarak bir asır öncesine dayanmaktadır. Ortaya çıktıkları bölgelere göre küçük de olsa kendi içinde farklılıklar barındıran bu hareketler daha çok Mısır'da "cemaatleşme" imkânı bulmuşlardır. 25 Ocak 2011 yılında Mısır'da zirveye ulaşan halk hareketlerinin adına "Arap Baharı" veya "Arap Devrimleri" denilen yeni bir süreci başlatmasıyla birlikte de Selefi hareketler daha çok dikkat çekmeye başlamışlardır. Arap devrimleri sonrasında başta Mısır olmak üzere birçok Arap ülkesinde güçlü siyasî bir aktör olmaya başlayan bu hareketler Mısır'da Selefi olarak tanımlanan bazı geleneksel dinî yapılardan beslenmişlerdir. Bu geleneksel Selefi-dinî hareketlerin tarihçesi, kurucuları ve genel görüşleri hakkında kısaca bilgi vermek bugünkü Selefi kökenli siyasî partileri daha yakından tanımamızı sağlayacaktır. Günümüz Selefliği, Müslüman Kardeşler hareketi gibi fikir ve eylem bakımından homojen bir yapı arz etmediğinden dolayı onları kendi aralarında belirli kriterlere göre tasnif etmek zordur. Savundukları inanç ilkeleri ve içinden çıktıkları kültürel atmosfer büyük ölçüde aynı olmakla beraber sosyal ve siyasî alana

¹⁵ Bu konuda ilginç bir makale için bkz. Henri Lauziere, "The Construction of Salafiyya: Reconsidering Salafism from the Perspective of Conceptual History", *International Journal of Middle East Studies*, V. 42, August 2010, No.3, pp. 369-389

bakışları, siyaset ve toplum algıları açısından onları dört ana kategoride değerlendirilmek mümkündür:

1. İlim ve daveti esas alan geleneksel Seleflik. Bu özelliğiyle ön plana çıkan Selefiler, insanları kendi ilkelerine davet ederek, onlara dinî eğitim verir ve her türlü siyasî katılımı reddederler. Akaid üzerinde yoğunlaşarak akaid esaslarını bid'at ve hurafelerden arındırmaya çalışır Mu'tezile, Haricilik ve Şi'ilik gibi diğer fırkaları yoldan sapmış olarak kabul eder. Hatta İslâm toplumlarında yaygın olan Eş'arilik ve Mâtürîdîliğe karşı mesafeli durarak özellikle tasavvufî akımları tamamen dışlar. Selefiliğin bu akımı daha çok Suûdî Arabistan bölgesinde yaygın olup Abdulaziz b. Baz ile Nasıruddin Elbanî gibi şahsiyetlerin görüş ve fikirlerini yaymayı kendisine misyon edinmiştir.

2. Siyasete ve siyasî partilere karşı ortaya koyduğu sert tutumuyla tebarüz eden Seleflik. "Yöneticilere itaat" prensibini kendileri için ilke edinen bu Selefiler, siyasî muhalefetin her türüsüne karşı çıkar ve siyasî parti aracılığıyla iktidara talip olan diğer İslâmî hareketlere karşı siyasî iktidarların yanında yer alırlar. Başta Suûd ve Körfez ülkeleri olmak üzere birçok Arap coğrafyasında varlık gösteren bu grupların toplum içindeki etkinlikleri Arap devrimleriyle başlayan süreçte azalmıştır.

3. Daha çok "cihadcı" diye adlandırılan Seleflik. Arap dünyasındaki rejimleri tekfir eden, onlara karşı şiddete başvuran ve İslâm dünyasında meydana gelen birçok eylemden sorumlu tutulan grup veya gruplardır.

4. Islahatçı bir çizgiyi benimseyen Seleflik. Bu grup sosyal ve siyasî konulara daha ılımlı bir yaklaşım sergiler, hem Selefî inanç ve ilkeleri savunur hem de hayatın tüm alanlarında aktif olarak yer almayı dile getirir. Toplumsal ve siyasî değişimin tedrici ve barışçı bir şekilde yapılması gereğini savunurlar. Bu grup içinde yer alan Selefiler, Arap devrimlerinden önce elverişli ortam bulamadıkları için aktif olarak siyaset yapamadılar; ama devrimlerden sonra başta Mısır olmak üzere Tunus, Libya ve Yemen'de farklı siyasî partilerde siyasete katıldılar.¹⁶

¹⁶ Ramazan Yıldırım, "Cemaatten Partiye Dönüşen Seleflik", SETA Analiz, Aralık 2013, S. 73

Selefiyye adı altında vücut bulan oluşumun, teşekkül süreciyle birlikte Şi'îlik karşıtı bir duruşu benimsediğini söylemek mümkündür. Bu doğrultuda fiilen çatışma diyebileceğimiz faaliyetler, daha çok el-Kaide örgütünün de çekirdeğini oluşturan “*Cihadcı*” denilen gruptan gelmektedir.¹⁷

Selefilik-Vehhâbilik:

Vehhâbilik, 18. asırda Muhammed b. Abdilvehhab (1703-1792)'in fikirleri etrafında şekillenen dinî-siyasî harekete, hareketin dışındaki kimseler tarafından verilen bir isimdir. Bu hareketin mensupları kendilerini “*Ehlu't-Tevhid*” veya “*Muvahhidun*” diye isimlendirirler. İbn Abdilvehhab'ın Uyeyne kadısı olan babası Hanbelî gelenekten gelen bir Fakih idi. Muhammed b. Abdilvehhab ile Der'îye Emiri olan İbn Suûd arasında, 1744 yılında yapılan, “*silah gücüyle bile olsa Allah kelâmını baki kılmak*” üzere bir antlaşma ile İbn Abdilvehhab'ın fikirleri, muhtemel bir Vehhâbî devletinin çekirdeğini oluşturacak şekilde siyasî bir boyut kazanmış oldu. Bu devlet, Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde, Tevhid merkezli olarak, bid'atlerle mücadele ederek, “*Asrı Saadet*”teki İslâm'ı yeniden tesis etmek gibi amaçlarla kurulacaktı. Ne var ki, hareketin çıkışı klasik Sünnî algı ile çeliştiği gibi, şiddet kullanılması, tekfir mekanizmasının kolaylıkla işletilmesi, Vehhâbilikle ilgili olumlu kanaatlerin oluşmasını engelliyordu. Özellikle tasavvuf ve tarikatlarla ilgili her şeyin “*şirk*” addedilmesi, Vehhâbilere karşı öfke birikmesine yol açmıştır.

İbn Abdilvehhab'ın en çok etkilendiği isimler İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'dir. Ancak onun, İbn Teymiyye'nin “*Ulu'l-Emr*”e itaat konusundaki klasik Sünnî görüşü pek kale almadığı dikkat çekmektedir. “O, kâfir oldukları gerekçesiyle dışladığı Müslümanlara karşı, İbn Teymiyye'nin öğretilerine aykırı olarak, silahlı güç kullanarak isyan etti.”¹⁸ Bu iki isim, daha sonra Vehhâbilikle Selefilik arasında kurulacak olan irtibat için ortak zemin oluşturmuştur. Çünkü Selefiyyenin de en mühim referans kaynaklarından birisi İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'dir.

¹⁷ Bkz. Richard Whelan, *el Kaidecilik, İslam'a Tehdit Dünyaya Tehdit*, çev. H. Bağcı, B. Sinkaya, P. Arıkan, Ank., 2006

¹⁸ Fazlur Rahman, *İslam'da İhya ve Reform*, s. 208

Muhammed b. Abdilvehhab, tıpkı Hariciler gibi ameli imanın içinde mütalaa etmiş, ibadetlerdeki noksanlığın veya günahın insanı küfre götüreceğini iddia etmiş;¹⁹ Evliya kabirlerini ziyaret etmenin, onlardan şefaahat dilemenin bid'at ve küfür olduğunu belirtmiştir.²⁰

Vehhâbiler 'in Şi'a'yı da tekfir ettiği bilinmektedir. Bu doğrultudaki ilk ilginç olaylardan birisi 1802'de Gadir Hum bayramında Vehhâbilerin Kerbela şehrine saldırarak Hz. Hüseyin'in kabrini tahrip etmeleridir. Olaylar esnasında çok sayıda Şi'i hayatını kaybetmiştir.

Vehhâbilerle Seleflik arasındaki yakınlaşma, 1900'lerin başında, Vehhâbileri Ehl-i Sünnet'in içinde değerlendiren Selefilerin görüş ve düşünceleri ile birlikte başlar. Bu süreçte Vehhâbiler'in meşruiyet arayışı kadar, Selefilerin destek arayışlarının yanında, başta İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye olmak üzere, bid'atlarla mücadele, Selefî Salihin'in yoluna vurgu gibi konulardaki benzer yaklaşımların da etkili olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda Reşit Rıza'nın belirleyici bir rolü olduğu görülmektedir. "Bazı Şi'i ve Sünnî âlimlerin aleyhinde buldukları Vehhâbî mezhebi, R. Rıza'ya göre Sünnî bir mezheptir, hak yoldadır, itikatta Selef anlayışını, amelde ise Ahmed b. Hanbel'in mezhebini benimsemişlerdir. Bazılarının Vehhâbileri sapıklık ve küfürle suçlamaları, dinden veya ilimden değil, siyasî menfaat çatışmasından kaynaklanmaktadır."²¹

Daha sonra Vehhâbilerin bu ismi benimsediklerini ve Selefîyye ismiyle kitaplar neşrettiklerini görmekteyiz. Bu hususun ilginç örneklerinden birisi, Ebû Abdurrahman Amr Abdulmun'im Selîm'in Şeyh Muhammed Nasıruddin Albani'nin bir kitabına yaptığı ve *Ta'likatu's-Seniyye Şerhu Usuli'd-Da'vetu's-Selefîyye* adıyla neşrettiği kitabıdır. Bu kitap Türkçe'ye

¹⁹ Muhammed b. Abdilvehhab, *Kitabu't-Tevhid*, 1988, s. 9-11

²⁰ İbn Abdilvehhab, *age.*, s. 39 vd.

²¹ Hayrettin Karaman, *Gerçek İslam'da Birlik*, İst., 2003, s. 196

Selefi Davet Usulü şeklinde tercüme edilmiştir. İnternet ortamında bulmak mümkündür.²²

Vehhâbîlerin kendilerini Selefiyye ile irtibatlandırdıklarına dair bir başka kitap, Ebu'l-Hasen el-Akdar'ın yazdığı ve Abdülkerim Çobanoğlu tarafından Türkçe'ye *Selefiyye Hakkında Yanılgılar* adıyla tercüme edilen eserdir.²³

Şi'i-Selefi Kutuplaşması ya da İran-Suûdî Arabistan Arasındaki İktidar Çekişmesi:

İran ile Suûdî Arabistan arasında hem ciddi bir rekabet, hem de karşılıklı tekfirle beslenen, daha çok dijital ortamda yürütülen, modern soğuk savaş denilebilecek nitelikte kıyasıya bir mücadele vardır. Suriye ve Bahreyn gibi üçüncü ülkeler üzerinden sıcak çatışmanın da yaşandığı söylenebilir.

İran ve Suûdî Arabistan arasındaki rekabet, Orta Asya'da, Kafkaslar'da, Balkanlar'da bir tür nüfuz mücadelesi olarak ortaya çıkmaktadır. İran Arnavutluk'taki Bektaşîlerle ciddi olarak ilgilenmekte, ekonomik destek sağlayarak, Bektaşîlik ile Şi'îlik arasında bir bağ tesis etmeye çalışmaktadır. Aynı şekilde, Suûdî Arabistan'ın da, ekonomik yardımlar kanalıyla yaklaştığı Müslüman topluluklara Vehhâbîliğin birtakım görüşlerini kabul ettirebilmek için her yolu denediği görülmektedir.

Şi'i- Selefi kutuplaşması gibi görünen, esasî İran- Suûdî Arabistan arasındaki nüfuz ve iktidar mücadelesi olan gerginlik, Suriye'deki gelişmeler ve her iki ülkenin Suriye konusundaki tavrı merkeze alınarak okunduğu takdirde, işin içyüzü daha kolay anlaşılabilir. İran, Suriye'deki mevcut iktidarı, yani kendisi de bir Nusayrî olan Beşar Esed'i desteklemektedir. Oysa Ca'ferî (İsnaaşeri) ulemanın Nusayrîlere yakın zamanlara kadar pek sıcak bakmadıkları bilinmektedir. Ancak İran'ın Suriye ile yakın ilişkisi vardır. İran-Suriye ilişkisi, Suriye'deki çalkantılarla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır.

²²http://d1.islamhouse.com/data/tk/ih_books/single/tk_Selef%C3%AE_D%C3%A2vet_Us%C3%BB1%C3%BC.pdf , erişim tarihi: 26.03.2014. El-Albani hakkında ilginç bir yazı için bkz. http://www.livingislam.org/alb_e.html , erişim tarihi: 26.03.2014

²³ www.islah.de/mehec/men00017.pdf , erişim tarihi: 26.03.2014

İran, açıkça Suriye’de Esed rejimini desteklemekle kalmamış, şimdiye kadar Filistin konusunda çok etkin olan Lübnan’daki Hizbullah’ı da, Esed güçlerinin yanında savaşmaya yönlendirmiştir. Hizbullah, Lübnan’daki Şi’î Emel örgütünün, İslâm Devrimini müteakip, İran’ın etkisiyle önce Şi’î Emel-İslâmî diye ikiye ayrılmasından sonra, İslâmî Emel’in Hizbullah’a dönüşmesiyle oluşmuş bir örgüttür. İran’ın ve Hizbullah’ın Esed rejiminin yanında yer almasının, Esed’in içinden geldiği Nusayrîliğin Şi’a’nın bir alt kolu olması ile elbette ilgisi vardır. İran, Ortadoğu’daki etkinliği ve çıkarları açısından Suriye’ye asla ilgisiz kalmaz. İran’ın desteğinin sadece Hizbullah’ı yönlendirmekten ibaret olduğunu düşünmek de doğru değildir. Suriye Lübnan’daki Şi’îler açısından da çok önemlidir. Suriye’de rejimin düşmesi, hem İran’ın Ortadoğu’daki etkin rolünü, hem de özellikle Lübnan üzerindeki etkisini yitirmesi anlamına gelecektir. İran-Suriye ilişkisinin Irak’la da doğrudan ilgisi vardır. Bu son gelişmeler, İran’ın gittikçe Şi’îliği daha fazla ön plana çıkarttığı şeklinde yorumlanabilir.

Suriye konusunda Suûdî Arabistan Esed karşıtı güçlere destek vermiştir. Esed karşıtı güçlerin tek bir grup olmadığını belirtmekte fayda vardır. Bu gruplar arasında el-Kaide gibi Cihadî Selefi çizgideki oluşumlar dikkat çekmektedir. Suriye’de olan aslında Müslümanlara olmaktadır. Hem Esed güçleri, hem de bütün muhalif güçler, “*Allahu Ekber*” sadalarıyla birbirlerini öldürmektedirler.

Ortadoğu’da yaşananlar, İran’ın, kendisini dünyanın her yerindeki Şi’îlerin hamisi gibi gördüğünü, nüfuz alanını genişletebilmek için önce onlarla sıkı bir iş birliği yapmaya çalıştığını açıkça ortaya koymaktadır. İşin en ilginç yanı, Suûdî Arabistan’da zengin petrol yataklarının olduğu bölgede %10-15 Şi’î nüfus yaşamaktadır. Suûdî Arabistan’ın ilgisiz kalamayacağı Bahreyn, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez ülkelerinde de ciddi bir Şi’î nüfus mevcuttur. Bize bir fikir vermesi açısından Şi’îlerin hangi ülkelerde yaşadıkları ve muhtemel nüfuslarının ve nüfus oranlarının ne kadar olduğuna bakmakta fayda vardır. Müslüman ülkelerdeki mevcut nüfus durumu, oradaki farklı mezhep ve din anlayışlarına mensup kimselerin oranları konusunda, maalesef elimizde sağlıklı veriler yoktur. Veli Nasr’ın Foreign Affairs, Temmuz/ Ağustos 2006’da yayınladığı “*When the Shiites Rise*” isimli maka-

lede vermiş olduğu tablo,²⁴ bu konuda bize bir fikir verebilir diye düşünürüz:

Ülke	Şi'i nüfusun oranı	Toplam nüfus	Şi'i nüfus
İran	90%	68.7 milyon	61.8 milyon
Pakistan	20%	165.8 milyon	33.2 milyon
Irak	65%	26.8 milyon	17.4 milyon
Hindistan	1%	1,095.4 milyon	11.0 milyon
Azerbeycan	75%	8.0 milyon	6.0 milyon
Afganistan	19%	31.1 milyon	5.9 milyon
Suûdi Arabistan	10%	27.0 milyon	2.7 milyon
Lübnan	45%	3.9 milyon	1.7 milyon
Kuveyt	30%	2.4 milyon	730,000
Bahreyn	75%	700,000	520,000
Suriye	1%	18.9 milyon	190,000
BAE	6%	2.6 milyon	160,000
Katar	16%	890,000	140,000

2013 yılında elbette ülkelerin nüfusu artmıştır. Ancak ülkelerdeki Şi'i nüfusla ilgili oranların çok fazla değişmediğini söylemek mümkündür. Tablodaki Suriye ile ilgili oranların, sadece oradaki İmamiye'yi benimseyenleri verdiğini hatırlatmakta fayda vardır. Suriye'de Nusayrîler'in oranının %10-12 kadar olduğu tahmin edilmektedir.

Bu tablo, Şi'i-Selefi kutuplaşmasından çok, Müslümanları bekleyen ve domino tesiri ile İslâm dünyasının her yerine yayılma ihtimali bulunan bir Şi'i - Sünnî çatışmasının vahametini ortaya koymaktadır. İran, muhtemelen cepheyi genişletmemek için gerilimi ve mücadeleyi, Vehhâbîlik / Selefilik üzerinden sürdürmektedir. Vehhâbîler ise, İran'a karşı, Şi'i olmayan bütün

²⁴ "Şi'îler" İmamiye Şi'ası'dır. Nusayri, İsmaili ve Zeydileri kapsamamaktadır. Oranlar tahminidir.

Müslümanları yanlarında görmek istemekte, mücadeleyi Müslümanların yaşadığı her yere taşımaktan çekinmemektedir.

Suûdî Arabistan'da, yukarıdaki tabloda %10 oranında Şi'î nüfus görünmektedir. Şi'î lerin daha çok zengin petrol yataklarının olduğu Kıft, Hasa gibi yerlerde yaşadıklarını düşünecek olursak, bu nüfusun her iki ülke açısından da stratejik bir nitelik taşıdığını düşünebiliriz.

İnternet ortamında kıyasıya bir mücadelenin yürütüldüğünü ifade etmiştik. Bu mücadelede kullanılan en ağır silah "tekfir" dir. İran, cepheyi genişletmemek için Vehhâbilik'e yüklenmekte, hatta kendilerinin Bahaileri İslâm dışı ilan ettikleri gibi, Sünnî dünyanın da Vehhâbilerin İslâm dışı olduğunu belirtmelerini istemektedirler. Bu konuda ilginç bir örnek, Tahran Cuma İmamı Hucceulİslâm Ahmed Hatemi'nin şu sözleridir: "Tüm Şi'a âlimleri Bahailiğin İslâm'la hiçbir ilgisi olmadığını açık şekilde duyurmaktadır. Biz aynı şeyi Ehl-i Sünnetten bekliyoruz. Bugün Ehl-i Sünnet uleması açık bir şekilde Vehhâbilîğin İslâm'la hiçbir ilgisi olmadığını duyurmalıdır."25

Vehhâbiler de, Ebubekir el-Cezairi'nin yazdığı, Türkçe'ye Mehmet Şahin tarafından Şi'a Mensubuna Nasihat olarak çevrilen eseri başta olmak üzere26 internet ortamında Şi'îliğin İslâm dışı olduğunu dile getiren kitap ve muhtelif yazıları pek çok sitede yayınlamaktadır. Muhibbu'd-Din el Hatib'in "Hututu'l-Ariza" isimli eseri de bunlardan bir diğeridir.

Sonuç:

Müslümanlar İslâm ortak paydasını kaybetmişlerdir. Kur'an'ın 14 asır önceki uyarısına rağmen, her grup kendi sahip olduğu ile övünmekte; İslâm'ı kendi görüşünden ibaret zannetmekte, kendisi gibi olmayanları kolayca ötekileştirebilmektedir. Din, birleştirmek yerine ayrıştırmakta; ayrılıkçı duruşlar dini kullanarak meşruiyet kazanmaya çalışmaktadır. Dinin insan hayatına

²⁵ <http://www.suriyegercekleri.com/2013/06/28/ehl-i-sunnet-ve-sia-tekfirci-vahhabiligin-islamla-alakasinin-olmadigini-soylemektedir/>, erişim tarihi: 26.03.2014

²⁶ www.islah.de/menhec/men00024.pdf, erişim tarihi: 26.03.2014

anlam kazandıran boyutu etkisiz hale gelmiştir. Müslümanlar, Allah'ın insana bahsettiği akli etkin kullanmaktan kaçınmakta, geleneği kutsallaştırmakta, bilgiyi itibarsızlaştırmakta, bilgi ve değer üreterek özne olmayı başaramamaktadır. Bütün dünyayı etkileyen, küresel boyut kazanan başta şiddet-terör, kimlik krizi ve anlam arayışı olmak üzere bütün sorunları en derin yaşayanlar Müslümanlardır. Temel hak ve özgürlüklerin en çok ihlal edildiği, yüksek güven kültürünün yaratılmadığı yerlerde Müslümanlar yaşamaktadırlar. Hayatın kuralı çok basittir: Yaratıcı yetilerini etkin kullanmayı beceremeyenler, yıkarak, yakarak, yok ederek, öldürerek yaratma sürecine katılmaya çalışırlar.

İslâm dünyasında yaşanan olumsuzlukları meşrulaştırabilmenin, Müslümanlar arasındaki güç ve iktidar mücadelesini, bunun sonucu olan çatışma ve ölümleri akla uygun hale getirebilmenin en kolay yolu, toplumsal bellekte diri olan anlam çerçevelerini kullanmak ve düşman algısı yaratmaktır. İşte esas iktidar ve güç kavgası olan çatışmalar, tarihteki adıyla “Şi‘î-Sünnî”, günümüzdeki tezahürleri ile “Şi‘î-Selefi” kutuplaşması olarak karşımızda durmaktadır. İran, dünyanın her yerindeki Şi‘îleri, kendi egemenliği için her zaman harekete geçirebileceği bir güç olarak görmekte; tarihten yararlanarak “düşman” algısını diri tutmakta, büyük Şi‘î kimliği inşa etmeye çalışmaktadır. Geniş Sünnî kitleyi karşısına almak yerine, daha belirsiz, ancak içinin istenildiği şekilde doldurulması mümkün ve kolay olan “Selefilik” üzerinden güç ve egemenlik arayışını sürdürmektedir. Suûdî Arabistan ise, çekiciliğini kaybetmiş Vehhâbîlik yerine, “Selefilik” gibi, geçmişe yönelik özelemleri çağrıştıran bir kavramla hem Şi‘î olmayanların sempatisini kazanmaya, hem iktidarına yönelik eleştirileri hafifletmeye, hem de en büyük tehdit olarak gördüğü İran’a karşı destek ve meşruiyet kazanmaya çalışmaktadır. Selefi-Şi‘î kutuplaşması, iktidar kavgasının ve dinin gölgesinde meşruiyet arayışının bir tezahürü olarak anlaşılabilir.

Selefiyye herkesin, içini; duruşuna, amaçlarına, beklentilerine göre kolayca doldurabildiği; isteyen istediği zaman dilimi ve istediği zihniyeti ifade için kullanabildiği, tabir yerinde ise, “maymuncuk” gibi bir kavramdır. Selefilik, her ne kadar günümüzde mezhep gibi görünse de, öncelikle mezhep değil, bir zihniyettir. Geçmişte Selefiyye adıyla bir mezhep, tespit edebildiği-

miz kadarıyla hiç olmamıştır. Selef ise her zaman mevcuttur. Her nesil için bir önceki nesil Seleftir. Kültürümüzde özellikle ilk Müslümanların ilk üç asrı ile ilgili olarak kullanılan “*Selefi Salihin*” ifadesi, muhayyel bir “*Selefiyye*”ye kök bulmayı kolaylaştırmıştır. “*Selefiyye*”nin sosyal hayatta karşılık bulması, yani kendisini “*Selefiyye*” denilen bir topluluğa ait hisseden insanların mevcudiyeti 19. asrın sonları ve 20. asrın başlarıdır. Daha sonra Vehhâbiler, “*Vehhâbi*” adına yüklenen olumsuz algıdan kurtulabilmek için Selefi ve Selefiyye adını kullanmaya başlamışlardır. Hem geçmişte, hem de bugün özünde “*İslâm’ın erken dönemine yönelik yüceltme arzusu*” ve “*köklere / bid’atlerden arındırılmış sahih dine dönme talebi*” olmak üzere birbirinden çok farklı Selefilere ve Selefiyyeye rastlamak mümkündür. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Batı Medeniyetinin hayatın tüm alanlarındaki değiştirici ve dönüştürücü gücü, bazı Müslümanların yüzlerini geçmişe çevirmelerine ve geçmişe kutsallaştırarak ayakta kalabilecekleri zehabına sürüklemiştir. Bu derinliği olmayan arzu, sadece kendilerini “*kurtuluşu eren fırka / Fırkayı Naciye*” olarak gören, kendileri gibi düşünmeyenleri kolayca İslâm dairesi dışında mütalaa eden birbirinden farklı pek çok Selefiyenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. “*Cihadî Seleflik*”, “*Siyasî Seleflik*”, “*İlmî Seleflik*” hemen akla gelen Selefi topluluklardır.

Seleflik bir yandan Vehhâbîlikle birlikte anılırken, diğer taraftan da, Cemalettin Afganî, Muhammed Abduh ve Reşit Rıza’nın isimleri kullanılarak ıslahat arayışları ile de irtibatlandırılmaktadır. Reşit Rıza’yı Seleflikle irtibatlandırmak biraz mümkün görünse de, Muhammed Abduh’tan Selefilerin hoşlanabileceğini söyleyebilmek biraz zordur. Müslümanların geleceği açısından “*Selefiyye*” adı etrafında oluşan olumsuz algının, Abduh gibi, kendi koşullarında fevkaalede ileri olan kimselerin görüş ve düşüncelerini kirletmesine izin vermemek gerektiği kanaatindeyiz. Acilen yapılması gereken iş, bilginin daha fazla itibarsızlaştırılmasının, aklın din adına etkisizleştirilmesinin önüne geçmek, insanın bizatihi değer olduğunu Müslümanlara hatırlatmaktır. Aksi takdirde Müslümanların birbirlerini öldürmelerini engellemek mümkün olmayacağı gibi, insanlığın ihtiyacı olan yüksek İslâmî değerleri yeniden üretmenin, yeni bir medeniyet yaratmanın düşünüyü kurmak bile biraz zor olacaktır.

Müslümanların birbirlerini bu kadar kolayca katletmelerinin en temel sebebinin İslâm'la ilgili algı çarpıklığı olduğunu belirtmek mümkündür. İslâm ortak paydası bilinci kaybolduğu için, her grup sadece kendisini Müslüman saymakta, cenneti garantilediğini düşünmekte ve kendilerinin dışında herhangi bir kimsenin girmemesi için kapıyı da içeriden kilitlemektedirler. Müslümanların İslâm algısı, Mevlana'nın dikkat çektiği karanlıkta el yordamıyla fili tanımaya çalışan insanların durumuna benzemektedir. Kur'ân'a rağmen, Hz. Muhammed'e rağmen, her topluluk sadece kendi anlayışını sahih İslâm olarak algılamakta, kendi görüş ve düşünceleri ile övünüp / avunup durmaktadır. Bu durum "tekfir" mekanizmasının kolaylıkla işletilmesine imkân sağlamaktadır.

Müslümanların ondört asrı aşan geçmişlerinde de, sıkıntılı anlar çok olmuştur. Sorunların odağında iktidar kavgası hep var olagelmıştır. Şimdi yaşanan da, özünde iktidar kavgasıdır. Sorunların sadece siyasetle, siyasî erki ele geçirmekle çözülebileceğinin ciddi bir yanılgı olduğunu hemen belirtmeliyiz. Bilimin gücünü görmeyen, yaptığı her şeyin sadece toplum tarafından benimsenmesini bekleyen, yapıp ettiklerini din ile meşrulaştırmaya kalkışan siyaset, doğal olarak İslâm'ı sadece meşrulaştırıcı bir araç olarak görmeye başlar. O zaman da, siyasetin ayrıştırıcı dili, insanları ötekileştirmek için dini argümanları kullanmaktan hiç kaçınmaz. Bu konuları daha iyi anlayabilmek için Emevîler Dönemi'nden örnek verebiliriz. Bir yandan Emevî iktidarının, zulmü bile dinle irtibatlandıran, iktidar için her şeyi mübah gören, İslâm'ın insan fitratı ile uyumunu zedeleyen politikaları, diğer yandan Haricîlerin her şeyi şirk penceresinden gören, her şeyi dinleştirerek dünyayı dar eden duruşları Müslümanları yeni arayışlara sevk etmişti. İşte Mürcie bu arayışların ürünü olarak ortaya çıktı ve önce amelin imanla özdeşleştirilemeyeceğini, bütün Müslümanların imanda eşit olduklarını ortaya koydu. Mürcie'nin insanlığa armağan ettiği bu ve benzeri ilkelere gerçekten çok ihtiyacımız var. İslâm'ı özgürlük üzerinden okumadan, dini siyasîlerin ve siyasî erki ele geçirmek için onu kullanmaktan çekinmeyenlerin elinde oyuncaklıktan kurtarmadan, bırakın özgürlüğü, üretimi, var olabilmek bile pek mümkün görünmemektedir. Özgürlüğün olmadığı yerde İslâm olmaz. Yüksek güven kültürü yaratılmadan, yaratıcı yetiler harekete geçmez. Beşeri yaratıcılığın zirvesinde bilim, sanat ve spor vardır. Enerjisini salih amele dönüştürerek bu

alanlarda var olamayan toplumların yaşama imkânı bulmaları pek mümkün değildir.

Sözümüzü daha önce dikkat çektiğimiz Ahkaf Suresi'nin 13. ve Fussilet Suresi'nin 30. ayetleri ile noktalamak istiyoruz:

* *"Rabbimiz Allah'tır deyip dosdoğru olanlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. İşte cennetlikler bunlardır; yaptıkları güzel işlere karşılık olarak orada sürekli kalacaklardır."*²⁷

* *"Rabbimiz Allah'tır deyip dosdoğru olanlara gelince; onlara melekler gelir ve şöyle derler: 'Korkmayın, üzülmeyin; size vadolunan cennetle sevinin.'"*²⁸

Bu ayetler bize, "İslâm Ortak Paydası" bilincinin üzerine oturacağı zemini vermektedir. Kur'ân'da belirtilen temel iman esaslarına (Tevhid, Ahiret, Nübüvvet) inanan her insan Müslümandır ve İslâm dairesi içindedir. Müslümanların bu denli parçalanmaları ve birbirlerini öldürmelerinin ana sebebi de cehalet ve hamakattır.

---

²⁷ Ahkaf 46/13, 14

²⁸ Fussilet 41/30